

Лілія Романишин

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Авторка комплексно проаналізувала місце жінки в суспільстві кінця ХХ – початку ХХІ століття. Простежено і розглянуто процес створення, розвитку, трансформації феміністичних угруповань. З'ясовано реальний стан реалізації правових, економічних та політичних прав українок. Окреслено низку проблем, які постають на шляху особистісного, психологічного, економічного та політичного зростання жінки в Україні.

Ключові слова: український жіночий рух, фемінізм, ґендерна політика, жіночі організації.

Кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст. характеризується доленосним історичним, політичним та міжнародно-правовим утвердженням незалежності України. В контексті цих подій активізувався процес напруженого пошуку національної ідентичності, найважливіше місце в якому посіла історія. Відтворення історії України широко репрезентоване у численних роботах, вимагало від істориків сучасності переосмислення багатьох традиційних схем, залучення до історичного вивчення нових об'єктів, які до цього часу не вивчались. Разом з цим, відтворення історії продемонструвало відсутність жінок у історичному процесі, ігнорування їх як об'єкта і предмета історичних досліджень. Оскільки ХХІ століття – це століття гуманізму, демократичних правових засад, а значить пріоритету жінок, сім'ї, вивчення й дослідження даного питання набуває особливої актуальності. Сьогодні включення жінок у площину історичних досліджень, вивчення ґендерних аспектів історії українського народу переживає нове піднесення, однак цей напрям ще не здобув належного визнання в науковій площині.

Україна, ставши на шлях побудови демократії, сприяла зміні багатьох сфер громадсько-політичного життя. Здійснення державної політики щодо поліпшення становища жінок та запровадження механізму реалізації дозволить створити рівні можливості для жінок та чоловіків, всебічного розвитку особистості, розвитку України. За умов кардинальних перебудов у суспільстві й розбудови української державності жінки прагнуть долучитися до процесів творення нових реалій, займати вагоме місце у суспільному та громадсько-політичному житті. Адже демократичним суспільством можна вважати лише те, де присутня ґендерна рівність та якісна співпраця чоловіків та жінок, що сприяє розвитку в усіх сферах життя.

Слід зазначити, що нерівність чоловіків і жінок є однією з найдавніших проблем людства і, на жаль, існує вона й в Україні. Так уже історично склалося, що жінка у суспільному та громадському житті обмежена певними рамками дому, сім'ї та родини, тому будь-яка інша діяльність для неї є майже недоступною.

Формування ґендерної політики має свою історію. У 80-х роках ХХ ст. міжнародний рух за права жінок виходить на нову стадію розвитку, оскільки світова спільнота вперше в історії виявила підтримку захисту прав жінок і назвала його своїм “високопріоритетним завданням”. Серед держав, які визнали жіночий рух, був і Радянський Союз, котрий ратифікував Конвенцію ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” [1, с. 136–150]. Важливим кроком стало рішення ХХVІІ з'їзду КПРС про необхідність підвищення ролі жіноцтва у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Висвітлення форм і ролі діяльності жінок періоду відродження жіночого руху в умовах формування самостійної незалежної держави є важливою складовою коректної інтерпретації історії України ХХ ст. [2, с. 464].

Незважаючи на зміни в міжнародному праві та практиці, жінки з усього світу ще стикаються з повсякденною реальністю. Крім того, їм часто бракує засобів та знань, необхідних для використання системи прав людини, для боротьби проти зловживань. Чимало жінок не знають про жіночий рух або сприймають його як щось абстрактне, що їх не стосується. Після здобуття Україною незалежності зростає і громадська активність жінок. Відбувається процес становлення масових жіночих організацій, збільшується кількість недержавних фемінних угруповань. Причини об'єднання жінок різноманітні. Діапазон їхніх інтересів і діяльності широкий: від клубів, центрів та організацій за інтересами – до спроб впливу на реальну політику. Жінки-лідери з'являються в освіті, науці, культурі, економіці політиці й інших галузях. Аналіз діяльності жіночих організацій дає змогу розкрити етапи розвитку жіночого руху та його вплив на різні сфери громадського життя.

Жіночий рух в період незалежності стає невід'ємною частиною життя українського суспільства. Жіночі організації, поставивши перед собою конкретні мету та завдання, цілеспрямовано діяли згідно своїх статутних норм, що сприяло поширенню їхнього впливу на державні структури, парламент, громадські інституції. Жіночі організації – складова частина фемінного руху, які в процесі державотворення активно беруть участь в удосконаленні законодавства та правових механізмів, забезпечують поліпшення становища жінок у суспільстві, впроваджують гендерну рівноправність й сприяють її утвердженню, що підкреслює актуальність глибокого, всебічного вивчення даного питання.

Сьогодні ставить перед нами нові вимоги, тому на сучасному етапі одним з найактуальніших стає питання забезпечення переходу України до стійкого соціального розвитку, що вимагає формування нової соціальної стратегії, збалансованої в організаційно-політичному, економіко-екологічному і соціокультурному напрямках. Соціальна стратегія, спрямована на створення умов стійкого розвитку України, припускає також включення цілей досягнення гендерної рівності у суспільстві. Складність та багатоаспектність проблеми становища жінок в Україні дедалі більше провокує інтерес багатьох науковців, створюються центри вивчення стану розвитку гендерної політики, адже жіночий рух є складним процесом. Тому для детального вивчення становлення, розвитку й діяльності жіночого руху потрібно здійснити вивчення усіх його складових.

Мета дослідження полягає у детальному вивченні процесу відродження та діяльності жіночого руху на території України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., виявленні особливостей та механізмів його розвитку.

Реалізація поставленої мети досягається шляхом постановки і розв'язання наступних завдань: дослідити наукові студії порушеної проблеми, визначити рівень і повноту її науково-теоретичного осмислення та узагальнити історіографічні здобутки; простежити процес становлення та визначити основні етапи функціонування жіночого руху в Україні кінця ХІХ – 80-х рр. ХХ ст.; виявити закономірності становлення та розвитку жіночих організацій в період формування самостійної незалежної України; простежити вплив жіночих організацій на політичне життя українського суспільства; розкрити сутність понять “гендер” та “гендерна політика”, визначити стан її розвитку в Україні; дати цілісну оцінку суспільно-політичного становища жінки в Україні.

Проблемами жіночого руху та гендерної політики, що стала однією з домінуючих у сучасному суспільстві займаються як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Про становище жінки в суспільстві загалом та в політичному житті держави зокрема йдеться у дослідженнях таких зарубіжних вчених як: Р. Столпер, Г. Рабін, А. Річ та інших. Аналізували традиційну чоловічу культуру та місце жінки в ній – С. де Бовта, Н. Ходоров, С. Волбі, К. Мілет та С. Файерстоун. Психологічні відмінності між чоловіком і жінкою досліджували Д. Мітчел, Ж. Грієр, К. Хорні, Ж. Левер, В. Вулф. Проблему ролі жінки в суспільно-політичному житті вивчали А. Графф, Д. Нейджел, М. Масов, К. Гіліган, К. де Пізан.

На основі досліджень західних вчених, українські дослідники створили певні напрацювання і теоретичну базу для вирішення таких проблем, як: “жінка і суспільство” та “жінка і політика” [3, с. 251]. Різні аспекти даної проблематики досліджували

М. Богачевська, О. Стяжкіна, Л. Смоляр, С. Павличко, М. Рубчак, О. Забужко, Г. Ткаченко, Б. Кравченко. Відомі дослідження пошуку жінками шляхів входження в політику таких науковців як: О. Кісь, Н. Олійник, І. Грабовська, І. Клименко та багато інших. Однак, варто зазначити, що чимало аспектів дослідження жіночого начала в Україні залишаються недослідженими в українській історичній думці та історіографії, тому виникає потреба глибокого аналізу у даній площині.

На межі XIX–XX століть розпочалися масштабні соціальні перетворення, складовою яких став і жіночий рух. Одразу ж після свого виникнення він опинився в предметному полі різноманітних досліджень. В Україні жіночий рух має також свою історію, яка сягає часів Київської Русі, доби середньовіччя та козаччини і продовжувалась протягом багатьох століть формування української держави та нації [4, с. 37–69]. Характер і сутність жіночого руху в Україні спровоковані конкретними історичними реаліями, які обумовлювали його виникнення і поряд з цим самі зазнавали змін під впливом функціонування жіночих організацій та діяльності окремих визначних жінок. XXI століття – це століття гуманізму, демократичних правових засад, а відповідно і пріоритету жінок і сім'ї. Місце і роль жінки в суспільстві – одне з найважливіших питань сьогодення, розуміння та відображення якого на державному й суспільному рівнях є запорукою ефективного розвитку. На зорі нового тисячоліття панівною стає ідея, відповідно до якої, принцип рівності чоловіка й жінки реально може бути досягнутий у суспільстві лише через комплексний підхід до проблеми рівності. В загальну систему функціонування суспільства (mainstream) повинні бути включені критерії рівності між чоловіком і жінкою або питання про перспективи жінок. Концепція комплексного підходу до проблеми рівності жінки і чоловіка, концепція “mainstreaming” є стратегічною концептуальною лінією людського розвитку XXI століття, а тому її реалізація значною мірою залежатиме не тільки від політичної волі держави, але й від ступеню розвитку жіночого руху, його позицій та впливу на прийняття політичних рішень.

Діяльність українського жіночого руху досліджуваного періоду є багатоетапна. Розпочався жіночий рух у 80-х роках XX століття, коли жінки намагалися здобути певний правовий статус в існуючих тоді суспільних та політичних умовах. Український жіночий рух з цього часу розпочав перший етап свого організаційного становлення та ідейного формування, який завершився після проголошення незалежності України у 1991 році. Жіночі організації, які формувалися у роки, що передували проголошенню незалежності та перші роки становлення державності, коли усвідомлення народом України власної національно-культурної ідентичності набуло важливого значення для розвитку та утвердження молодій самостійній держави, характеризувалися своєю ідейною спрямованістю та прагненням до самореалізації. Саме під впливом національно-визвольних ідей, вбачаючи головними завданнями своєї діяльності побудову незалежної України, відродження українських звичаїв і традицій формувалися жіночі організації даного періоду [5, с. 91–92]. Найвизначнішими організаціями цього періоду були Міжнародна організація “Жіноча громада”, Спілка жінок України, Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги, які визначили політику та конкретні завдання жіночого руху в умовах активізації боротьби за проголошення незалежності України [5, с. 93–95]. У подальшому національна парадигма вже не відігравала домінуючої ролі у жіночому русі, а створена згодом мережа жіночих організацій характеризувалася роботою у напрямку гендерної політики, та вирішенням в її рамках соціально-економічних та політичних питань. Тобто, другий етап (1991–1996 рр.), який тривав з моменту проголошення незалежності України до прийняття нової Конституції України характеризувався створенням всеукраїнських громадських жіночих організацій, які ставили своїм завданням захист інтересів жінок за професійною ознакою. Однак негативною рисою цих організацій було формування їх за принципом централізму, тобто кожна організація існувала незалежно одна від одної. Це призвело до відсутності спілкування і дистанціювання між членами різних організацій в той час, коли об'єднання сил жіноцтва України було необхідним для більш ґрунтовної діяльності українського жіночого руху. Для третього етапу розвитку українського жіночого руху (друга половина 1996–1997 рр.)

характерне формування громадських жіночих організацій благодійницького спрямування [6, с. 122–127].

Протягом четвертого етапу (1997–1999 рр.) виникли жіночі політичні партії, а саме: “Жінки України” (заснована 18 січня 1997 р., керівник А. І. Комарова) [7, с. 31–45], “Всеукраїнська партія жіночих ініціатив” (заснована 2 серпня 1997 р., керівник В. Ю. Даценко) [8, с. 4], “Жіноча народна партія (об’єднана)” (заснована 22 серпня 1998 р., керівник партії В. О. Горобець), партія “Солідарність жінок України” (заснована 27 листопада 1999 р., керівник В. А. Гошовська) [9, с. 15; 10, с. 11]. Усі ці партії, як і жіночі організації мали спільну мету і завдання. Вони виступали за активізацію жінок у розбудові нової демократичної держави, виведення України з економічної кризи, ліквідацію всіх форм і проявів дискримінації жінок шляхом усвідомлення ними своїх прав, здійснення охорони материнства і дитинства, виховання нової генерації української молоді, здатної будувати нову правову, демократичну державу. Домагались жіночі партії також консолідації жіночого руху в Україні. Крім того, характерною рисою даного періоду стало виникнення гендерних центрів, робота яких полягала в реальній допомозі жінкам у їхніх проблемах, поширенні інформації щодо гендерної політики, а також освіта жінок щодо правових питань [6, с. 122–127].

У діяльності жіночих організацій сформувалися дві тенденції: перша – традиційна тенденція жіночого руху пов’язана з активною діяльністю жінок, спрямованою на відновлення народних звичаїв, утвердження національної мови, моралі, освіти тощо. Вона визначається таким поняттям, як “берегиня”. Поняття “Берегиня” є справді історично виправданим для української жінки. Та, зважаючи на суцільну патріархальну свідомість, на брак глибоких знань історії України, а ще більше – історії та особливостей жіночого руху – поняття “берегиня” звужується до ролі жінки лише як хатньої господині. Звідси не випадково висловлюються песимістичні прогнози щодо майбутнього жінки в політичному та інших сферах життя України [11, с. 240].

Спостерігається й інша крайність – ідеалізація лише окремих періодів української історії. Незнання власної історії, невміння користуватися її уроками, привело до формування думки, що поширення жіночого руху, фемінізм не притаманні українському суспільству. В той же час, теоретичне осмислення громадсько-політичного і культурно-освітнього руху другої половини ХІХ – початку ХХ століття в Україні дає підстави стверджувати, що український фемінізм – це реальність. Діяльність жіночих організацій цього періоду у винятково складних обставинах справила надзвичайно благотворний вплив на подальший розвиток українського життя. Поширення теоретичних обґрунтувань жіночого руху, практика роботи жіночих організацій дає підстави говорити, що була створена концепція, яка у пізніших дослідженнях утвердилася під назвою прагматичний (практичний) фемінізм. Ця концепція ґрунтувалася на основі широкого демократизму, на ідеї національного поступу, реальній культурно-освітній і громадсько-політичній праці. На жаль, українське суспільство з цими сторінками своєї історії до цього часу ще не ознайомлене [12, с. 93].

Друга – феміністична тенденція жіночого руху пов’язана з визначенням сфери жіночих інтересів та захистом їх. Ця тенденція в діяльності жіночих організацій сьогодні іноді поєднуються з традиціоналістською і проявляється дуже слабо [13, с. 156–163]. Причина її слабкості та невизначеності полягає в тому, що емансипація і фемінізм розглядалися в колишньому СРСР та й досі розглядаються в українському суспільстві як негативні явища. Заміна поняття “емансипація” на “жіноче питання”, “жіноча особистість” на “жіночі маси” стала принциповою. В радянський період це відповідало змісту комуністичної ідеології, повернутої об’єктивно в минуле. Радянська патріархальна система, яка дала жінці формальну свободу й дозволила їй працювати на важких, шкідливих роботах, ніколи не допускала її в керівну еліту, не прагнула переконати чоловіків, що сімейні обов’язки та виховання дітей є не тільки сферою жіночих інтересів. Радянська жінка ніколи не відчувала реальних результатів емансипації, ніколи не приєднувалася до феміністичного руху [14, с. 59].

Згодом, хоча радянська політика та ідеологія стала визнавати складність проблеми ліквідації гендерної нерівності, вона знову опинилася в лещатах суто політичних обмежень. Політика, орієнтована переважно на зростання дітонародження, внесла в свідомість біологічний детермінізм щодо “жіночого питання” і заохочувала міркування, зосереджені на жіночості, на рисах характеру, притаманних “прекрасній половині”. Існуюча політика зміцнення сім’ї, спрямована на вихід з демографічної кризи (збільшення тривалості і оплати відпустки по догляду за дитиною, активна пропаганда щастя материнства тощо) мала на меті примусити жінку народжувати більше дітей і ще більше “крутитися”, щоб успішно виконувати свої біологічні функції. І поки основною функцією жінки буде вважатися народження дітей, а не реалізація повною мірою її особистісних інтересів, триватиме та ситуація, що склалася на даний час [15, с. 92–97].

Надзвичайно важливою проблемою, яка гальмує розвиток жіночого руху є усвідомлення проблеми співвідношення державотворчих та жіночих питань. Деякі прихильниці жіночих організацій вважають, що жіноче “розкріпачення” є другорядним і мусить тимчасово підпорядкуватися єдиному невідкладному завданню – будівництву нової суверенної держави. Думка про те, що суспільство почне розв’язувати проблеми визволення жінки, утвердження гендерної рівності, аж тоді, коли побудова держави буде закінчена, явно свідчить про те, що гендерні проблеми заздалегідь приречені на безкінечне відкладення. Один напрямок діяльності не повинен виключати інший. Послідовність цих двох процесів з самого початку штучно встановлена. Жінка не має права відмовлятися від відстоювання власних інтересів, які б соціальні питання вона не вирішувала. Тут надзвичайно важливо нагадати, що становище жінки в суспільстві залежить від тих визначень, які діяльність жінок отримує в процесі суспільних відносин. Тільки через окремі сильні дієздатні жіночі організації жінки зможуть обстоювати свої права людини, здійснювати організований вплив на державні структури. Лише за умов взаємодії між самими неурядовими жіночими організаціями можлива цивілізована “жіноча політика” у країні. Отже жіночий рух України стоїть сьогодні перед визначенням:

власного статусу та принципів діяльності неурядових жіночих організацій (НЖО) і координації дій всередині руху;

принципів співпраці з іншими неурядовими організаціями, які здатні зрозуміти та оцінити всю важливість гендерних проблем, проблем жінок в Україні;

принципів взаємодії неурядових жіночих організацій з державними структурами щодо утвердження гендерної рівності, егалітаризму у всіх сферах суспільної діяльності, розвитку гендерної демократії.

Констатуючи факт реального впливу жіночого руху, як громадсько-політичної сили на суспільні процеси, слід визнати, що це ще сила молода, яка розвивається переважно шляхом “спроб та помилок”. У таких умовах важливим є самоосмислення жіночими організаціями свого місця в українському соціумі та об’єктивної оцінки тих проблем, які стають на заваді цьому рухові.

Однією з найсерйозніших проблем жіночого руху є подолання заангажованості українським суспільством звичних стереотипів, традиційних забобонів, за якими ігнорується особистісне життя жінки-людини, а соціальна роль її зводиться тільки до обслуговування чоловічої частини населення та родини. Декретами, постановами їх не ліквідувати. Вони змінюються практикою соціального життя, включаючи практику жіночого руху. Другою стороною цієї ж проблеми є низька самооцінка жінок з елементами низької поваги до жіночої особистості. Більшість жінок не здатні ще фіксувати проблему нерівності за ознакою статі та патріархатної домінації, а тому не здійснюють спроби їй протистояти [16, с. 132–133].

Другою проблемою жіночого руху є недостатність ресурсів. Реальне складне соціально-економічне становище, в якому перебуває українська жінка, позбавляє багатьох жінок можливості та бажання займатися громадською діяльністю. Жінка фактично працює у дві

зміни – безпосередньо на службі чи виробництві і вдома. Причому “друга зміна”, тобто домашня робота, набагато тяжча і потребує більше часу, здоров’я і терпіння.

Важливим недоліком жіночого руху є також небажання в суспільстві сприйняти жіночий рух як важливий і вагомий чинник розвитку суспільства, а також недостатня поінформованість суспільства про жіночий рух в Україні. Діяльність жіночих організацій, врешті, як і багатьох інших об’єднань, знаходиться поза зоною інтересу і уваги засобів масової інформації. ЗМІ не пропагують ні цілей, ні досягнень жіночих неурядових організацій, що зменшує їх шанси отримати схвалення з боку громадськості, яке саме по собі є позитивною цінністю. Може тому жіночі організації прагнуть створити власний інформаційний простір. Але для підключення до комп’ютерних мереж у багатьох, особливо молодих, об’єднань поки що немає фінансових ресурсів. Крім суто жіночих традиційних видань, усі інші друковані засоби масової інформації практично не висвітлюють питань, пов’язаних із жіночим рухом.

Жіночі організації в Україні не користуються великою популярністю у населення, а їх потенційні можливості у розв’язанні жіночих проблем залишаються задіяними не повною мірою. Цьому перешкоджає і обмежений доступ жінок в урядові та управлінські структури, низький рівень поширення феміністичних цінностей. У жіночих організаціях домінує традиційний погляд на жінку.

Значною перешкодою у розвитку жіночого руху є наповнення його гендерним змістом, формування у населення гендерної культури взаємовідносин, визнання гендерних досліджень як галузі наукових досліджень, розроблення фундаментальних наукових праць, утвердження гендерних навчальних курсів в школах і вищих учбових закладах, що забезпечувало б наукове підґрунтя жіночого руху як суспільного явища, спрямованого на творення нової культури, на розвиток гендерної демократії.

Існує також проблема, що гальмує консолідацію зусиль жіночих організацій, яка полягає у побоюванні кожної з них втратити свою автономію, з одного боку, а з другого – брак активності щодо консолідації рядових учасниць руху. Серед інших причин – брак організаційного досвіду роботи, відсутність необхідних управлінських навичок і етичні проблеми. Культура взаємовідносин, потреба поступатися амбітними інтересами, особиста відповідальність за стан справ у жіночому русі досить часто піднімається при контактних зустрічах [17, с. 241–243].

Осмислення реального стану справ у жіночому русі та бажання утвердження нового змісту соціальної ролі жінки і чоловіка створюють ґрунт, на якому утвердиться жіночий рух України як важливий чинник гендерної демократії в українському громадянському суспільстві, в європейському та світовому співтоваристві. Цьому сприятимуть також вдосконалення політичних, правових і державних механізмів сприяння та утвердження гендерної демократії в країні.

Зазначимо, що сьогоднішня українська жінка поєднує в собі усі якості керівника, матері, дружини, готова брати на себе відповідальність не тільки за своє життя, сім’ю, а і власну фірму, виробництво, державу. Більше того, вона виконує консолідуючу функцію у державотворчих процесах та у відродженні української нації. Здійснення державної політики щодо поліпшення становища жінок та запровадження механізму реалізації дозволить створити рівні можливості для жінок та чоловіків, всебічного розвитку особистості, розвитку України. Адже розвиток суспільства, його стабільність або дефініції тісно пов’язані з розвитком особистості взагалі і особистостей жінки та чоловіка зокрема. Стратегія розвитку XXI століття спрямована на утвердження основ гендерної рівноваги, гендерної демократії, статевої збалансованості в суспільстві. Без демократичного розвитку особистості як чоловіка, так і жінки неможлива демократизація всіх сфер світобачення. Система волевиявлення обох статей – чоловіків і жінок як рівних у правах та можливостях, що закріплені законодавчо й забезпечені реально у політико-правових принципах, діях, розбудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів має стати основою функціонування суспільства в третьому тисячолітті.

Список використаних джерел

1. Конвенція “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” від 18 грудня 1979 року // Права людини: основні міжнародно-правові документи / Упоряд. Ю. А. Качуренко. – К.: Наукова думка, 1989. – 248 с. – С. 136–150. 2. *Ведомости* Верховного Совета СРСР. – 1982. – № 25. – С. 464. 3. *Матвієнків С.* Гендерна політика: суть, проблеми та українські реалії / Світлана Матвієнків // Науковий вісник: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Вип. 272. – Чернівці: “Рута”, 2005. – С. 251. 4. *Козуля О.* Жінки в історії України / Олесь Козуля. – Київ: Український центр духовної культури, 1993. – 255 с. 5. *Романишин Л.* Жіночий рух України кінця 8-х – початку 90-х років XX ст. / Лілія Романишин // Наукові записки. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 1. – С. 91–95. 6. *Романишин Л.* Суспільно-політична та соціально-економічна діяльність жінок в Україні (кінець 80-х – 90-і рр. XX ст.) / Лілія Романишин // Наукові записки. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – Вип. 1. – С. 122–127. 7. *Комарова А. І.* Жінки і правова держава, громадянське суспільство в Україні: питання методології, теорії і практики / А. І. Комарова // Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої ради. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників. Міжвідомчий науковий збірник / За редакцією А. І. Комарової, І. Є. Голубевої, В. П. Пустовойтенко, С. Р. Станік, Н. І. Карпачової, В. І. Цибуха, Т. В. Мокренка, В. І. Лугового, С. В. Ківалова, О. А. Устинка, В. В. Костицького. – Київ, 2001. – Том. 23. – 648 с. 8. *Предвыборная* программа Всеукраинской партии женских инициатив // Голос Украины. – 1998. – 26 февраля. – С. 4. 9. *Статут* регіональної громадсько-політичної спілки жінок “Солидарність”: Проект // Освіта. – 1995. – 1–7 березня. – С. 15. 10. *Хартія* жіночої солідарності: Прийнято на III-му з’їзді партії “Солидарність жінок України” // Голос України. – 1999. – 21 грудня. – С. 11. 11. *Патлах І. М.* Гендерний баланс як стабілізуючий фактор політичного розвитку суспільства / Жінка в Україні. – К., 2001. – Т. 23. – 645 с. – С. 240. 12. *Богачевська М.* Дума України жіночого роду / М. Богачевська. – К., 1993. – 109 с. – С. 93. 13. *Маланчук-Рибак О.* Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст: Монографія / О. Маланчук-Рибак – Чернівці: Книги–XXI, 2006. – 500 с. 14. *Труд, семья, быт советской женщины.* – М.: Юрид. лит., 1990. – 432 с. – С. 59. 15. *Зленко В.* Потісність політична еліто / В. Зленко // Віче. – 1994. – №3. – С. 92–97. 16. *Романова Н. Ф.* Суспільство і гендерні стереотипи в сучасних умовах: нові орієнтири / Н. Ф. Романова // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11–13 грудня 2003 р.). – К.: “Фоліант”, 2003. – С. 132–133. 17. *Майструк Н. О.* Гендерна конфліктність сучасності / Н. О. Майструк // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11–13 грудня 2003 р.). – К.: “Фоліант”, 2003. – С. 241–243.

Лілія Романишин

УКРАИНСКОЕ ЖЕНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ В КОНЦЕ XX – В НАЧАЛЕ XXI СТ.

Авторка комплексно проанализировала место женщины в обществе конца XX – начале XXI века. Прослежен и объяснен процесс создания, развития, трансформации феминистических группировок. Выяснено реальное состояние реализации правовых, экономических и политических прав украинок. Очерчено ряд проблем, которые появляются на пути личностного, психологического, экономического и политического роста женщины в Украине.

Ключевые слова: украинское женское движение, феминизм, гендерная политика, женские организации.

Liliya Romanyshyn

UKRAINIAN WOMANISH MOVEMENT IN THE CONTEXT OF NATIONAL REVIVAL AT THE END OF XX IS BEGINNING OF XXI CENTURY

An author complex analysed the place of woman in society of end XX – to beginning of XXI century. The process of creation, development, transformation of feminism groupments is traced and explained. The real state of realization of legal, economic and political rights for Ukrainians is found out. Outlined row of problems which appear on the way of the personality, psychological, economy and political growing of woman in Ukraine.

Key words: Ukrainian womanish movement, feminism, gender policy, womanish organizations.